

กิจกรรม “นักสำรวจ” ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ประทุม อัทธู* / เสาวภา ลีวัฒนาการ**

วันที่กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาและประกาศเป็นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช 2542 พระราชบัญญัตินี้ได้พัฒนาสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มวิชา รวมทั้งให้ความสำคัญกับกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนด้วย กระทรวงศึกษาธิการกำหนดหลักการในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544)

- กำหนดวัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม
- จัดให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจ ความถนัด และความสามารถ
- บูรณาการวิชาการกับชีวิตจริงให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- ใช้กระบวนการกลุ่ม จัดประสบการณ์การเรียนรู้ฝึกคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์จินตนาการที่เป็นประโยชน์สัมพันธ์กับชีวิตจริงในแต่ละช่วงวัยอย่างต่อเนื่อง
- จำนวนสมาชิกมีความเหมาะสมกับลักษณะกิจกรรม
- มีการกำหนดเวลาจัดให้เหมาะสม สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายของสถานศึกษา
- ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมด้วยตนเอง โดยครูเป็นที่ปรึกษาและคำนึงถึงความปลอดภัย
- ยึดหลักการมีส่วนร่วมของสถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน
- มีการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรม โดยวิธีการที่หลากหลายสอดคล้องกับกิจกรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ในปีการศึกษา 2543 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เริ่มจัดกิจกรรม “อิสระ

และพัฒนาตน” สำหรับผู้เรียนชั้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนข้างต้น โดยคณะกรรมการนโยบายและวิจัยของโรงเรียน ได้กำหนดจุดมุ่งหมายในการจัดกิจกรรมและพัฒนาตนไว้ดังนี้ (คณะกรรมการนโยบายและวิจัย, 2543)

1. ให้นักเรียนนำความรู้ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์มาเป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์ผลงานอันเป็นประโยชน์ ตามความถนัดและความสนใจ
2. ให้นักเรียนสามารถทำงานอย่างมีระบบ มีกระบวนการทำงาน และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
3. ให้นักเรียนสามารถนำเสนอผลงานของตนเองและกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. ให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์และประเมินผลงานของตนเองได้ และนำเสนอผลการวิเคราะห์ การประเมินผล พร้อมข้อเสนอแนะ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขผลงานต่อไป

กิจกรรมอิสระและพัฒนาตน เป็นกิจกรรมที่ไม่มีหน่วยการเรียน การประเมินผลใช้เกณฑ์ผ่านและไม่ผ่าน ไม่มีระดับคะแนน นักเรียนทุกคนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ต้องเข้าร่วมกิจกรรมนี้ การจัดตารางสอนใช้เวลาสัปดาห์ละ 2 คาบ คาบละ 50 นาที กิจกรรมแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือกิจกรรมรวมของโรงเรียน เช่น พิธีไหว้ครู กีฬาสี กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ เป็นต้น กิจกรรมอีกลักษณะหนึ่ง เป็นกิจกรรมที่อาจารย์ที่ปรึกษาแต่ละระดับชั้นจัดขึ้นตามความสนใจของนักเรียน ซึ่งทางโรงเรียนเปิดโอกาสให้อาจารย์

ที่ปรึกษาจัดได้อย่างมีอิสระตามความเหมาะสมที่มาของกิจกรรมนักสำรวจ “นักสำรวจ” เป็นกิจกรรมอิสระและพัฒนาตนที่จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ นักเรียนรู้จักการทำ “โพลล์” ซึ่งพบเห็นบ่อย ๆ จากสื่อทีวี

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยุ และหนังสือพิมพ์

ในปีการศึกษา 2544 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 278 คน แบ่งเป็น 7 ห้องเรียน มีกิจกรรมทั้งหมด 12 กิจกรรม นักเรียนเลือกร่วมกิจกรรมได้ตามความสนใจ มีนักเรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรม นักสำรวจจำนวน 35 คน ซึ่งมาจากทั้ง 7 ห้องเรียน จากการให้นักเรียนตอบเหตุผลที่เข้าร่วมกิจกรรมนี้ นักเรียนให้เหตุผลเรียงลำดับความถี่มากไปน้อย ดังนี้

- เป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ น่าสนุก
- ท้าทายให้ทดลองทำ
- เลือกตามเพื่อน
- อยากรู้ อยากเห็น
- ได้ความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้

จากการประชุมกลุ่มกิจกรรมนักสำรวจครั้งแรก ได้ข้อตกลงร่วมกันว่า นักเรียนต้องการแบ่งกลุ่มเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 5 - 6 คน โดยเลือกกลุ่มเพื่อนได้ตามความสมัครใจ ได้เป็น 6 กลุ่ม นักเรียนจะรวมกลุ่มกันในเพื่อนสนิทโดยไม่คำนึงถึงความสามารถในการเรียน ซึ่งตรงตามลักษณะของนักเรียนที่เริ่มเข้าสู่วัยรุ่น นักเรียนแต่ละกลุ่มเลือกประธาน รองประธาน และสมาชิกที่เหลือเป็นกรรมการจากนั้นนักเรียนระดมความคิดหาหัวข้อที่กลุ่มต้องการสำรวจ ภายใต้การแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาว่า หัวข้อที่จะสำรวจควรจะเป็นประโยชน์ในการปรับเปลี่ยนสังคมให้ดีขึ้น หรือเป็นปัญหาใกล้ตัว เพื่อนำผลมาใช้ประโยชน์ได้

สรุปหัวข้อที่นักเรียนจะสำรวจ กลุ่มละ 1 หัวข้อดังนี้

1. คุณคิดอย่างไรกับอาหารกลางวันของโรงเรียน
2. ลักษณะของอาจารย์ที่นักเรียนชอบ
3. คิดอย่างไรกับการใช้อินเทอร์เน็ต
4. นักเรียน ม.1 ชอบเล่นและดูกีฬาอะไร
5. ความคิดเห็นเกี่ยวกับห้องน้ำชั้น ม.1
6. ความเครียดของนักเรียนชั้น ม.1

นักเรียนบริหารงานในกลุ่ม เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่ใช้ในการสำรวจได้อย่างไร

เมื่อนักเรียนได้หัวข้อที่จะสำรวจแล้ว แต่ละกลุ่ม

ต้องทำโครงการเสนออาจารย์ที่ปรึกษา รายละเอียดของโครงการจะประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ ขั้นตอนวิธีการดำเนินงานและประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการ

ตั้งแต่เริ่มต้นกิจกรรมจนถึงการทำโครงการ ส่วนใหญ่ นักเรียนสามารถทำได้ด้วยตนเอง แต่เมื่อถึงขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม เป็นขั้นตอนที่ค่อนข้างยากสำหรับนักเรียน เนื่องจากไม่เคยได้รับการฝึกมาก่อน ปัญหาที่พบจากการสร้างแบบสอบถามของนักเรียนคือ

1. ปัญหาการวางรูปแบบของโพลล์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถประเมินและนำเสนอผลการสำรวจได้
2. การใช้ภาษาในการสร้างแบบสอบถามส่วนใหญ่จะใช้ภาษาวัยรุ่น

ขั้นตอนนี้ นักเรียนต้องใช้ความพยายามกันอย่างมาก บางกลุ่มมีการแก้ไขปรับเปลี่ยนกันหลายครั้ง แต่ละกลุ่มใช้เวลาช่วงนี้อยู่ในระยะเวลาประมาณ 1 สัปดาห์ถึง 1 เดือน เมื่อได้แบบสอบถามพร้อมที่จะใช้กรรมการแต่ละกลุ่มจะมีตัวแทนในการแจกและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยได้รับความร่วมมือจากอาจารย์ประจำชั้น ให้นักเรียนทุกคนในระดับชั้น ม.1 ตอบแบบสอบถาม

ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลและการเสนอผลงาน

เมื่อได้แบบสอบถามกลับคืนมา นักเรียนเริ่มติดต้นกับการวิเคราะห์ข้อมูล มีการแบ่งงานมอบหมายกันกลับไปทำที่บ้าน สิ่งที่นักเรียนต้องทำคือการหาความถี่ของข้อมูล หาค่าร้อยละ การจัดอันดับ อาจารย์ที่ปรึกษาต้องช่วยแนะนำให้คำปรึกษาในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ถูกต้อง นักเรียนให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี ปัญหาที่พบในขั้นตอนนี้สรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลที่ได้คืนมาไม่ครบ โดยเฉพาะแบบสอบถามปลายเปิด
2. แบบสอบถามปลายเปิดต้องใช้เวลาในการรวบรวมและสรุปนานมาก
3. นักเรียนมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมน้อย เพราะมีกิจกรรมรวมของโรงเรียนที่ต้องใช้เวลาของกิจกรรมพัฒนาตน

4. การนัดเวลาการทำงานของกลุ่มนอกเวลาเรียน เป็นไปด้วยความลำบาก เพราะนักเรียนมีกิจกรรมส่วนตัวหลากหลาย

อย่างไรก็ตาม อาจารย์ที่ปรึกษาได้ให้กำลังใจนักเรียนด้วยการสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง เช่น มีการแจกขนมเล็ก ๆ น้อย ๆ พูดคุยเรื่องสนุกสนาน เพื่อให้ให้นักเรียนมีความมานะพยายามต่อไป และแล้วผลงานของแต่ละกลุ่มก็ประสบความสำเร็จทันเวลาที่โรงเรียนกำหนด นักเรียนจากทุกกิจกรรมต้องนำผลงานเสนอต่อที่ประชุมรวมของสมาชิกทุกคนในระดับชั้น ม.1 กลุ่มนักสำรวจได้นำเสนอในรูปแบบของการใช้แผ่นใส ทำตาราง แผนภูมิ และบรรยาย แต่ละกลุ่มจะส่งตัวแทนโดยตกลงกัน เลือกรุ่น ๆ ที่มีความสามารถในการพูด เป็นผู้บรรยาย สมาชิกคนอื่น ๆ ทุกคนจะคอยช่วยเหลือ และให้กำลังใจอยู่ใกล้ ๆ ผู้พูดและช่วยจัดแผ่นใส ทำให้บรรยากาศดูอบอุ่น สนุกสนานและน่าสนใจ เพราะเรื่องที่สำรวจเกี่ยวข้องกับตัวผู้ฟังทุกคน

ประสบการณ์ที่นักเรียนได้จากการทำโครงการ “นักสำรวจ”

ผู้เขียนซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาได้ให้นักเรียนเขียนอนุทินแสดงความรู้สึกที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมนักสำรวจ ส่วนมากนักเรียนรู้สึกดีใจ และมีความสุข แม้ว่าจะเหนื่อยและยาก นักเรียนมีความกระตือรือร้น และเข้าใจอยากรู้ผลการสำรวจ และมีความกังวลกับข้อมูลที่ย้ายไปบ้าง

นอกจากอนุทิน หลังจากที่มีการนำเสนอผลงานเรียบร้อยแล้ว ผู้เขียนให้นักเรียนตอบแบบสอบถามถึงประโยชน์ที่นักเรียนได้รับจากการร่วมกิจกรรม เป็นที่น่าพอใจมากกว่ากิจกรรมนักสำรวจได้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ เพราะคำตอบที่ได้คือ

- ได้ทักษะในการคิดสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการสำรวจ
- การวางแผนการทำงานอย่างมีระบบ
- ทักษะในการคิดคำนวณ
- ทักษะในการใช้ภาษา
- มีสมาธิ รอบคอบ มีความใจเย็น
- กล้าแสดงออกและได้ร่วมแสดงความคิดเห็น
- ได้รับประสบการณ์การทำงานกับผู้อื่น

กล่าวโดยสรุป การจัดกิจกรรมนักสำรวจโดยยึดแนวทางตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมอิสระ และพัฒนาตน ตามที่โรงเรียนตั้งไว้ ด้วยการให้นักเรียนร่วมกันคิดวางแผนจัดทำโครงการ และลงมือปฏิบัติสร้างผลงานด้วยตนเอง สามารถนำเสนอผลงานประเมินผลและให้ข้อเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขผลงาน โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาให้ความช่วยเหลือแนะนำและอำนวยความสะดวกแม้กิจกรรมจะไม่มีหน่วยการเรียนและไม่มีระดับคะแนน แต่อาจารย์ที่ปรึกษาสามารถจัดบรรยากาศที่ท้าทาย ให้นักเรียนได้มีปฏิสัมพันธ์และร่วมมือกัน มีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง อย่างเต็มตามศักยภาพและเกิดความภาคภูมิใจในผลงานโดยไม่คำนึงถึงหน่วยการเรียนและระดับคะแนน

กิจกรรม “นักสำรวจ” จึงเป็นทางเลือกทางหนึ่งในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ที่มีลักษณะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สนองตอบต่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 22 ที่ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) ❀

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). *การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน*. เอกสารชุดฝึกอบรมวิทยากร หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.
- คณะกรรมการนโยบายและวิจัย โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2543). *โครงการกิจกรรมอิสระและพัฒนาดน*. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. พฤษภาคม 2543.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 : ราชกิจจานุเบกษา*. กรุงเทพฯ.